

Alicja Ewa Wasilewska*

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO JAKO REMEDIUM DLA PRZETRWANIA

DOI: 10.26399/meip.2(61).2018.21/a.e.wasilewska

WPROWADZENIE

Istota bezpieczeństwa społecznego oscyluje wokół zasadniczego pytania, a mianowicie: czy można uzasadniać takie rozwiązania władcze, które ograniczają, wymuszają, czy wręcz modelują autonomiczne wybory, w imię dobra obywateli i dla ich ochrony, potrzebą tworzenia regulacji prawnych narzucających obywatelom określone zachowania.

Celem niniejszego artykułu jest wykazanie, że taki sposób działania państwa jest istotnym elementem strategii bezpieczeństwa społecznego. A zasadniczo, by poprzez wskazanie, jakie uwarunkowania rzutują na *imperium* państwa w obszarze bezpieczeństwa społecznego, uzewnętrznić uzasadnioną potrzebę takich działań, jeżeli ich konstrukcja zmierza do zabezpieczenia naszego trwania, przetrwania oraz rozwoju. Dlatego też układ merytoryczny katalogu zagadnień zawiera wnioski, opinie i skojarzenia, zmierzając do zaprezentowania w szerokim kontekście takich zależności (przez cechy i cele), które składają się na konstrukcję systemową bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa.

* Alicja Ewa Wasilewska – mgr, uczestnik studiów doktoranckich na kierunku Prawo, Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej w Lublinie, alicjawasilewskamail@gmail.com

1. UWARUNKOWANIA KSZTAŁTUJĄCE IMPERIUM PAŃSTWA W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO

Co najmniej od połowy ubiegłego wieku mamy do czynienia z procesem upowszechnienia ideałów demokratycznych. Doprowadziło to nie tyle do otwartego zgłaszania roszczeń i oczekiwań obywatela, afirmującego ideę wolności wyboru w sferach wykraczających poza aspekty czysto polityczne, co raczej do uaktywnienia żądania włączenia go w procesy decyzyjne w obszarach, które za przedmiot działania mają jego trwanie i przetrwanie. A zatem w kręgu wielu środowisk, gdzie autentycznie realizuje się cykl życia człowieka¹.

Niewątpliwie, okres późnego kapitalizmu ukształtował społeczeństwo świadome zachodzących przemian społecznych, demograficznych, dynamiki zmian cywilizacyjnych i technologicznych, które głównie kształtują jego potrzeby, ale też świadome tego, że staje się uczestnikiem/beneficjentem władczej interwencji państwa w nowe i trudne problemy społeczne. Wynika to z roli państwa (gwaranta godnego dobrostanu suwerena-narodu), które rozszerza swoje *imperium* o ingerencję „w różne obszary problemowe generowane sytuacją polityczną, socjoekonomiczną”², jak również postępującą degradacją środowiska naturalnego, dynamiką wskaźników zdrowotnych, demograficznych czy zmiennych epidemiologicznych, które krystalizują się na tle rozlicznych aspektów natury ludzkiego życia³. Trzeba podkreślić, że nadrzędnym przesłaniem, a zarazem dopełnieniem tego procesu i miarą jego legitymizacji, stają się konstytucyjne gwarancje praw człowieka i sprawiedliwości społecznej, zakotwiczone w godności istoty ludzkiej. Mają one bowiem z jednej strony, fundamentalne znaczenie dla szeroko pojmowanego bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego, natomiast z drugiej, usprawiedliwiają *imperium* państwa, które instytucjonalizuje zjawiska i procesy rzutujące bezpośrednio lub pośrednio na powszechność ryzyk (bilans korzyści i strat), tak w wymiarze jednostkowym, jak i w skali zagrożeń dla całej populacji. Dlatego też przez pryzmat tychże zasad należy oceniać działania strategiczne w obszarze bezpieczeństwa społecznego⁴.

¹ A.E. Wasilewska, *Paternalizm uzasadniony w medycynie współczesnej*, [w:] K. Pujer (red.), *Problemy nauk medycznych i nauk o zdrowiu*, t. 1, Exante, Wrocław 2017, s. 16.

² J. Woźniak-Cholecka, *Ryzyka wewnątrzpaństwowe w kontekście integracji europejskiej*, [w:] T. Cholecki (red.), *Bezpieczeństwo zdrowotne w kontekście europeizacji zjawisk społecznych*, Poznań 2013, s. 115.

³ A.E. Wasilewska, *Społeczne komponenty zdrowia publicznego na tle uwarunkowań pomocy społecznej*, [w:] K. Pujer (red.), *Problemy nauk medycznych...*, op. cit., s. 135.

⁴ *Ibidem*.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że państwo jako najwyższa forma organizacji społeczeństwa, wraz z jej sformalizowanymi i instytucjonalizowanymi regułami spajającymi system sprawowania władzy, przyjmuje na siebie wiele obowiązków. Fundamentalne znaczenia dla kształtowania ich rangi oraz zakresu mają: prawa i wolności człowieka i obywatela; sprawiedliwość (ujmowana w aspekcie polityki społeczno-socjalnej, kulturalnej, prewencyjnej, ekonomicznej, zdrowia publicznego, oświatowo-wychowawczej); rozwój (szeroko regulowane aspekty warunków życia umożliwiające przetrwanie człowieka, a zarazem zmierzające do wytwarzania społecznego kapitału, kreowania obywatelskich instytucji, budowy jednostkowego oraz zbiorowego dobrostanu, niwelowania różnic i usuwania różnorodnych zagrożeń w skali mikro, mezo i makro, np. w ramach decyzji dotyczących alokacji zasobów publicznych przez regionalne programy rozwojowe)⁵.

Zasadniczo też realizacja obowiązków państwa opiera się na tych trzech, współzależnych względem siebie, elementach i zmierza do:

1. Zagwarantowania ładu, gdzie porządek społeczny, odpowiednia infrastruktura, stabilność w zaspokajaniu podstawowych potrzeb bytowych i zdrowotnych, wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych zmierza do uzyskania i utrzymania określonego poziomu dobrostanu społecznego, fizycznego, psychicznego „w warunkach odpowiadających godności człowieka”⁶;
2. Bezpieczeństwa, gdzie brak zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych oznacza wolny od zakłóceń byt i szansę rozwoju narodu, poczucie pewności, stabilność, optymizm, skoncentrowanie wokół polepszenia sytuacji jednostki solidarnie zaangażowanej w pracę dla dobra wspólnego;
3. Przestrzegania prawa, gdzie normatywny wymiar zjawisk (np. zwalczanie przestępczości, dopuszczenie przymusu leczenia, zakaz dyskryminacji, dozwoleństwo zaprzestania uporczywej terapii), uspołecznienie powinności wobec siebie (np. przyswajanie ogólnie przyjętych standardów moralnych), wolny rynek, poszanowanie autonomii oraz instytucjonalne gwarancje bezpiecznej egzystencji, godnych standardów życia człowieka i jego ochrony, powinny stać się cennym narzędziem niwelującym zagrożenia i nierówności społeczne w dostępie do różnych dóbr⁷.

⁵ W. Okrasa, M. Wolan, *Nierówności przestrzenne rozwoju lokalnego* [dostęp: 14.01.2018], http://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2609/1/08_Wlodzimierz%20OKRASA.pdf, s. 119.

⁶ *Pomoc społeczna*, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoeczna/> [dostęp: 05.01.2018].

⁷ Por. A.E. Wasilewska, *Spoleczne komponenty...*, *op. cit.*, s. 139.

Nasuwa się zatem wniosek, że infrastruktura systemu bezpieczeństwa społecznego winna zostać dostosowana do uprawnionych beneficjentów różnych systemów i poziomów wsparcia, w ramach polityki bezpieczeństwa państwa narodowego. Bezpieczeństwo społeczne łączy bowiem różne funkcje, zależności, wzajemne powiązania i spójne cele, pozwalające wnioskować, że układ ten nie może istnieć samodzielnie. Należy podkreślić, że pojęcie:

„bezpieczeństwa dookreślone jest często kwalifikatorem, przez co przybiera ono różną postać, w zależności od sfery życia, w obszarze której człowiek działa dla braku zagrożenia redukując ryzyka oraz inicjując wyzwania”⁸.

Warto zaznaczyć, że nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie sytuacji, które stwarzają zagrożenia⁹. Co przesądza o interdyscyplinarnym wymiarze bezpieczeństwa i braku jego stabilności. Dzieje się tak dlatego, że zadania państwa ukierunkowane są przez uwarunkowania ustrojowo-polityczne państwa, których prawne fundamenty określa Konstytucja RP¹⁰. W tym zakresie kluczowe wytyczne formułuje art. 5 w związku z art. 2 określając priorytetowe funkcje państwa, które niewątpliwie oscylują wokół wielowymiarowych i wzajemnie powiązanych kwestii społecznych (np. militarnych i politycznych, spraw ekologii, surowców naturalnych, spraw socjalnych, demografii i ochrony zdrowia, dziedzictwa narodowego, praw i wolności obywatelskich, zasady zrównoważonego rozwoju w ramach systemu społeczno-gospodarczego)¹¹.

Zakładając, że to państwo pełni z natury swej funkcję usługową wobec jednostki, rodziny, grup społecznych, to też na państwie ciąży obowiązek takiej organizacji przestrzeni społecznej, politycznej i gospodarczej, aby dla podmiotu, który go powołał do życia, stwarzać warunki niezbędnej, aczkolwiek godziwej egzystencji. Dlatego państwo, kiedy prowadzi określoną politykę: zewnętrzną, czyli międzynarodową, globalną, wspólnotową zawierając układy, koalicje, pokoje, sojusze, porozumienia dla przeciwdziałania zewnętrznym zagrożeniom polityczno-militarnym; wewnętrzną, czyli edukacyjną, zdrowotną, socjalną, gospodarczą, finansową, środowiskową czy infrastrukturalną, ma zawsze na celu określony dobrostan ludzi, a zatem narodu, który repre-

⁸ *Ibidem*, s. 137–140.

⁹ A. Czubaj, *Miejsce jednostki we współczesnym świecie*, s. 66 [dostęp: 14.01.2018]. http://www.desecuritate.uph.edu.pl/images/De_Securitate_nr_12_2016_6_Czubaj.pdf

¹⁰ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

¹¹ *Kierowanie bezpieczeństwem narodowym*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/system-bezpieczenstwa-n/kierowanie-bezpieczenst/5975,Kierowanie-bezpieczenst> [dostęp: 14.01.2018].

zentuje¹². W tak przedstawionym ujęciu elementy zewnętrznej i wewnętrznej polityki państwa warunkują się wzajemnie, ponieważ wykazują części wspólne. Należy jednak zaznaczyć, że ich wyodrębnienie oraz wartościowanie następuje poprzez właściwość ustawową i analizę zakresu zadań państwa. Co z kolei wpływa na relacje dwóch najważniejszych funkcji państwa w sferze władztwa publicznego *imperium* i właścicielskiego *dominium*. Pierwszy obszar obejmuje zagadnienie dotyczące władczych rozstrzygnięć z zakresu administrowania sprawami publicznymi, a zatem realizuje się w sferze prawa publicznego. Natomiast drugi obejmuje obszar działań właścicielskich w sferze stosunków cywilnoprawnych, gdzie celem będzie generowanie określonego zysku przez podmioty mające ukonstytuowany zakres autonomii działania. Jak podkreśla Sąd Najwyższy w uchwale całej izby, że:

„źródła prawa regulujące te sfery działania są odmienne; inny jest sposób ochrony podmiotów, które pozostają z Państwem w stosunkach prawnych w jednej i drugiej sferze, i inne są cele działania”¹³.

Co nie wyłącza założenia, że działania państwa w obu tych sferach muszą być ukierunkowane na:

„utrzymywanie bezpieczeństwa zewnętrznego i ładu wewnętrznego, które wymaga z jednej strony wchodzenia w publiczne stosunki międzynarodowe, a z drugiej ustanawiania i egzekwowania publicznych norm prawa wewnętrznego”¹⁴.

Przyjęte rozwiązanie jest kluczowe dla prawidłowego rozwoju płaszczyzny strategii współpracy pomiędzy państwem i różnymi podmiotami oraz społeczeństwem obywatelskim na rzecz określonego dobrostanu ludzi.

Określony dobrostan można zdiagnozować jako zamierzony efekt prowadzonej polityki państwa, która realizuje się przez właściwą strategię wykonawczą (in. przełożenie celów polityki na działania, skutki bowiem są zawsze funkcją celów). Jeżeli celem polityki państwa jest określony brak ograniczeń w zakresie korzystania z dostępnych zasobów dla przetrwania oraz rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego jednostki, czyli wyzwań, przed którymi staje w swoim życiu człowiek – prowadzi to do wyższego zadowolenia, pozy-

¹² *Bezpieczeństwo społeczne w Polsce*, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/797-bezpieczenstwo-spoeczne-w-polsce> [dostęp: 14.01.2018].

¹³ Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 2008/5/43, Uchwała całej izby SN z dnia 26 października 2007 r., sygn. akt III CZP 30/01, <https://prawo.money.pl/orzecznictwo/sad-najwyzszy/uchwala;calej;izby;sn;izba;cywilna,ic,iii,czp,30,07,8069,orzeczenie.html> [dostęp: 31.01.2018].

¹⁴ *Ibidem*.

tywnej oceny zdarzeń przyszłych oraz przekłada się na poziom jakości życia obywateli. Wzrasta też poczucie bezpieczeństwa, pewności i optymizmu, czyli subiektywne poczucie zadowolenia z życia. Przy czym:

„poczucie dobrostanu jest zależne od równowagi między wyzwaniami, przed którymi staje człowiek, i zasobami (wewnętrznymi i zewnętrznymi), którymi dysponuje. Stabilność dobrostanu wymaga równowagi między wyzwaniami i zasobami”¹⁵.

Natomiast, jeżeli celem polityki państwa będą określone ograniczenia lub ograniczenia te z perspektywy oceny społecznej oraz interesów własnych jednostki, grupowych czy też narodowych będą zagrożeniem dla przetrwania narodu i hamulcem dla rozwoju społecznego, może to prowadzić do niezadowolenia, niepewności, konfliktów i destabilizacji struktury społecznej, a w dalszej perspektywie można oczekiwać degradacji określonego ładu społecznego, co może poważnie utrudniać wypełnianie funkcji przez państwo. Niewątpliwie ten kierunek polityki zagraża bezpieczeństwu jednostki jak i całej społeczności¹⁶.

W perspektywie polityki społecznej każdy przejaw *imperium* oceniany jest formalnie przez pryzmat trzech mechanizmów odpowiedzialności państwa, tj. regulację, finansowanie i organizowanie¹⁷. Zaś stan funkcjonalny oceniany jest przez pryzmat interesów indywidualnych, grupowych, narodowych i globalnych. Dlatego subiektywna ocena każdej działalności państwa może być zróżnicowana, gdyż każdy podmiot może ją odmiennie doświadczać. Jednakże w obrębie tych zróżnicowań istnieje zawsze pewna grupa kwestii wspólnych/zgodnych, istotnych dla kształtowania dobra wspólnego.

Przyjmując, że to dobro wspólne pozostaje istotnym łącznikiem dwóch najważniejszych sił społecznych, tj. siły nacisku społecznego w postaci posiadających autonomię decyzyjną obywateli i ich zrzeszeń, oraz siły ograniczającej w postaci *imperium* państwa, które działając we właściwy sposób „koordynuje i wspiera poczynania prywatne”¹⁸, należy uznać wartości wspólne za fundamentalne wyznaczniki celów polityki społecznej.

¹⁵ *Dobrostan subiektywny*, http://www.pvg.olsztyn.pl/o/Dobrostan_subiektywny.html [dostęp: 14.01.2018].

¹⁶ *Bezpieczeństwo społeczne...*, *op. cit.* [dostęp: 12.01.2018].

¹⁷ R. Światała, *Ryzyka ekonomiczne rynku ochrony zdrowia*, [w:] T. Cholecki (red.), *Bezpieczeństwo zdrowotne w kontekście europeizacji zjawisk społecznych*, Poznań 2013, s. 108.

¹⁸ *Uspołecznienie*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/mater_magistra_15051961.html [dostęp: 15.01.2018].

2. WYTYCZNE POLITYKI SPOŁECZNEJ W KONTEKŚCIE ORGANIZACJI SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO

W literaturze przedmiotu podkreśla się konieczność zachowania wzajemnej równowagi w kształtowaniu celów głównych polityki społecznej, gdzie wspólnym mianownikiem jest równoczesne powiększanie w postaci tego, co należy stymulować, przy jednoczesnym zmniejszaniu tego, co należy destymulować. R. Szarfenberg dokonuje podziału na cele jako stymulanty: sprawiedliwość społeczna, dobrobyt materialny i niematerialny, integracja społeczna, oraz na destymulanty: niesprawiedliwość społeczna, ubóstwo materialne i niematerialne, dezintegracja społeczna¹⁹. Tak sprecyzowane cele polityki społecznej nie mogą być realizowane na zasadzie dychotomicznego podziału, ale wyłącznie jako wskaźniki określonych wartości – uzupełniające się. Można przy tym przyjąć, że są to nadrzędne wytyczne w kontekście funkcji regulacyjnej organizacji systemu bezpieczeństwa społecznego. Nie budzi wątpliwości, że istotnym komponentem tej funkcji jest koncepcja wielowymiarowego rozwoju społeczeństwa, która spaja wspomniane wytyczne w bezpieczeństwo egzystencji. A zatem w proces, który skoncentrowany jest na identyfikowaniu cech zagrożeń, interpretacji ich źródła, ocenie powszechności ryzyk, wyborze narzędzi i wdrażaniu form wsparcia istotnych dla rozwoju normalizacji „świata życia”. A zasadniczo, dla eliminowania trudnych warunków życia z powodu rozwarstwienia klas i nierówności społecznych w dostępie do dóbr i zasobów, postępującego kryzysu ekologicznego, konfliktów politycznych i militarnych, terroryzmu i jego form (np. ekoterroryzm, cyberterroryzm, bioterroryzm)²⁰.

Powyższe ujęcie w istocie podkreśla obszary, na których polityka społeczna kooptuje z innymi politykami systemowymi. Dzieje się tak dlatego, że bezpieczeństwo społeczne: z jednej strony, oddziałuje na inne systemy²¹ (w ich granicach na podsystemy/struktury wewnętrzne); z drugiej, samo podlega oddziaływaniom pozostałych systemów. Prowadzi to do wniosku, że istnieje układ – bezpieczeństwo państwa – który sprawuje pieczę nad wydolnością strukturalną i funkcjonal-

¹⁹ R. Szarfenberg, *Teoria i praktyka polityki społecznej*, s. 6, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/tipps.pdf> [dostęp: 12.01.2018].

²⁰ B. Wandelfels, *Świat życia niegdyś i dziś*, „Kultura i Wartości”, Nr 20/2016, s. 8, <https://journals.umcs.pl/kw/article/viewFile/5264/3679> [dostęp: 08.01.2018].

²¹ L. Bartalanffy, *Ogólna teoria systemów. Podstawy, rozwój, zastosowanie*, PWN, Warszawa 1984, s. 68. Zdefiniował ogólną teorię systemów jako „zbiór elementów pozostających ze sobą we wzajemnych relacjach”. Na jej fundamentach ukształtowała się nowa dyscyplina naukowa, której obiektem badań jest teoria systemów (in. układu, in. zbioru elementów, które tworzą określoną całość).

na pozostałych systemów. Zaś spoiwem funkcjonalnym układu i jego struktur są różnego stopnia i rodzaju wyzwania dla braku zagrożenia²².

Analogicznie do teorii systemowej bezpieczeństwa „termin polityka społeczna powinien być rozumiany w kontekście większej całości”²³, tj. domeny *imperium* państwa, jego polityki, formy rządzenia i sposobu administrowania. Wymienione wcześniej cele będą więc realizowane na wielu płaszczyznach, czyli tam, gdzie:

„istnieją ściśle związki między bezpieczeństwem a warunkami tworzenia współzależności, dobrobytem, liberalizacją gospodarki oraz wzmocnieniem demokracji”²⁴.

I tam, gdzie:

„celem jest przetrwanie, stabilność oraz zrównoważony rozwój społeczeństwa, który osiąga się m.in. poprzez wspólnotową solidarność, zapewnienie wysokiej jakości życia obywateli, rodziny i osób wymagających szczególnej troski, poprawę ich warunków bytowych, pracy, wypoczynku”,

przeciwdziałanie bezrobociu, zapobieganie wykluczeniu społecznemu, walkę z biedą i ubóstwem²⁵. Zarazem owe cele i zadania z nimi związane będą stymulować działania na poziomie lokalnym, regionalnym (w znaczeniu państw narodowych) i globalnym. Wiąże się to z dostosowaniem polityki społecznej do tempa zmian cywilizacyjnych, nowych technologii i rozwoju nauki. Politykę społeczną można bowiem zdefiniować jako:

„odpowiedzi polityki państwowej na podstawowe ryzyka społeczne dla zatrudnienia, dochodu i bezpieczeństwa socjalnego”²⁶,

których źródłem może być otoczenie zewnętrzne (ponadnarodowe, globalne) lub otoczenie wewnętrzne (narodowe, wewnątrzsystemowe). A w szerszym ujęciu jako odpowiedzialną za bezpieczeństwo, ład i zrównoważony rozwój społeczny, co wskazuje na interdyscyplinarny wymiar wskazanych celów²⁷.

²² S. Koziej, *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy)*, Warszawa/Ursynów 2010, koziej.pl/wp-, s. 2 [dostęp: 25.01.2018].

²³ R. Szarfenberg, *Teoria i praktyka...*, op. cit., s. 33.

²⁴ K. Żukrowska, *Pojęcie bezpieczeństwa i jego ewolucja*, [w:] K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006, s. 32.

²⁵ W. Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011, s. 51.

²⁶ J. Gierszewski, *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Difin, Warszawa 2013, s. 56–57.

²⁷ R. Szarfenberg, *Teoria i praktyka...*, op. cit., s. 33.

3. PROCES WARTOŚCIOWANIA ZMIAN A PRZYMUS REAGOWANIA W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

W zasadniczy sposób postać i zasięg poprawnego konstruowania działań zewnętrznych i wewnętrznych, w sferze zadań państwa, sprzężone są z analizą trendów zachodzących w jego otoczeniu. Trendy te to współczesne wyzwania, które są generowane uwarunkowaniami zewnętrznymi w wymiarze globalnego bezpieczeństwa. Wyzwaniem tym są zjawiska i procesy nowe. Immanentną cechą ich nowości jest przymus reagowania (poszukiwanie coraz doskonalszych środków, metod i sposobów ich eliminowania, łagodzenia czy normalizowania)²⁸. Z jednej strony, wymuszają one konieczność oceny/diagnozy, formułowania na ich podstawie wniosków, a po ich uwzględnieniu: formułowania odpowiedzi i podejmowania stosownych działań. Czyli wyzwania te wymagają skonkretyzowanej reakcji państwa. Z drugiej strony, to właśnie nowe zjawiska i procesy zachodzące w zglobalizowanym świecie wzmagają dynamikę rozwojową narodów i państw, narzucając określone zmiany²⁹. Przy czym proces wartościowania zmian jest zawsze konsekwencją oszacowania powszechności ryzyka.

Ryzyko to zjawisko towarzyszące każdej działalności z udziałem człowieka, gdyż związane jest z podejmowaniem decyzji we wszystkich obszarach życia politycznego, społecznego i gospodarczego, czyli wszędzie tam, gdzie decydent staje wobec sytuacji zysku/korzyści lub straty. Należy je więc postrzegać w kategoriach wielowymiarowych wartości „składających się na środowisko życia człowieka”, np. ryzyko zdrowotne, ekonomiczne, polityczne, socjalne, moralne, prawne, kulturowe, epidemiologiczne³⁰.

Każde ryzyko składa się z dwu zasadniczych elementów: niebezpieczeństwa oraz hazardu. Niebezpieczeństwo określa przyczynę i źródło straty. Hazard zaś określa zespół warunków i okoliczności, w obrębie których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia danego niebezpieczeństwa i jego zrealizowania się³¹.

²⁸ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Józefów 2012, s. 13.

²⁹ *Ibidem*, s. 30.

³⁰ J. Konieczny, *Bezpieczeństwo zdrowia publicznego w zagrożeniach środowiskowych*, Wydawnictwo UAM, Poznań 2016, s. 107.

³¹ *Ibidem*, s. 103.

Wyróżnia się wiele rodzajów ryzyka w zależności od identyfikowania przez określonego decydenta wyzwania. Zarazem interpretuje on zależność między przyczyną a skutkiem, i ocenia³²:

- a) przedmiot wyzwania (zjawiska naturalne, np. powódź, społeczne, np. patologie, militarne, np. użycie sił zbrojnych, techniczne, np. budowlane, komunalne),
- b) charakter zjawisk i procesów jako wyzwania (ujęcie negatywne: zagrożenie/strata rodzi konieczność przeciwdziałania, oraz ujęcie pozytywne: gdy możliwe jest przekształcenie zagrożenia/straty w szansę/korzyści, in neutralna koncepcja ryzyka),
- c) czynniki, przyczyny, które mogą wywołać określone zjawiska i procesy (np. kryzys gospodarczy=utrata pracy=bezrobocie, wirus ospy=zachorowanie na ospę=epidemia, niski wzrost gospodarczy=ubóstwo=wykluczenie społeczne).

Przy takiej ocenie niezbędne jest myślenie prospektywne oparte na twórczej wizualizacji i myśleniu alternatywnym oraz wariantowym przewidywaniu możliwych skutków lub zdarzeń pewnych i przyszłych³³. Pozwala to właściwym służbom przygotować się do sprawnego i skutecznego działania w dynamicznym środowisku międzynarodowym, w długiej perspektywie czasu. Wpływa też na takie kształtowanie polityki państwa XXI wieku, gdzie planowane cele mają przewidywany, perspektywiczny kształt bezpieczeństwa. Nawet w wymiarze kilkudziesięciu najbliższych lat. Zwłaszcza, że w literaturze przedmiotu wskazuje się na siedem globalnych tendencji kierunkowych, tj. demografię, zasoby naturalne, nowe technologie, ekonomię i globalizację, narodowe i międzynarodowe rządzenie, charakter konfliktów oraz rolę wielkich mocarstw w świecie, które będą kształtowały współczesny system bezpieczeństwa międzynarodowego, jak i systemy krajowe³⁴.

Dla utrzymania pokoju na świecie oraz bezpieczeństwa własnych obywateli państwo musi ustalić pewną hierarchię celów przez politykę zagraniczną i wewnętrzną krajową. A w ramach polityki krajowej tzw. polityki szczegółowej, in. sektorowej, np. polityka gospodarcza, socjalna, wojskowa. To polityki zależne od kierunku aktywności państwa, czyli zorientowania na ludzki wymiar interesu bezpieczeństwa³⁵ w skonkretyzowanym obszarze.

³² *Ibidem*, s. 102–107.

³³ *Ibidem*, s. 107.

³⁴ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria...*, *op. cit.*, s. 31.

³⁵ K. Kołodziejczyk, *Bezpieczeństwo. Kontekst personalno-aksjologiczny*, Zeszyty Naukowe WOSWL 2009, Nr 1, s. 134.

O ile w polityce zewnętrznej istotna jest racja stanu, definiowana jako wzmocnienie suwerenności państwa przez zwiększanie jego potęgi, gdzie państwo, ośrodek decyzyjny kieruje się nie wymogami etyki, lecz racjonalnym wyborem, chłodną kalkulacją (tzw. relatywizm moralny)³⁶. O tyle przy polityce wewnętrznej istotne jest dobro obywateli i jego instytucjonalne gwarancje. To co je spaja można określić jako swoiste posłannictwo, misję organizacji, jaką jest państwo. To zbiór celów i wartości o charakterze długofalowym, który jest wspólny dla większości obywateli i zaakceptowany przez właściwą legislację (konsensus sił politycznych Parlamentu i organizacji działających w państwie)³⁷. W kontekście bezpieczeństwa społecznego, ustalenie zawartości zbioru pozostaje zadaniem polityki społecznej, której kreowanie odbywa się na trzech poziomach oddziaływania strategicznego na instytucje bezpieczeństwa oraz system prawny³⁸, tj. parlament, prezydent, rząd i ośrodek analityczno-projektowy³⁹. Zasadniczo więc w takim modelu dookreśla się koncepcje i formułuje perspektywne cele przewidziane do realizacji, dokonuje się wyboru niezbędnych metod, instrumentów, środków, na których podstawie opracowuje się strategie wykonawcze⁴⁰.

4. SYSTEMATYKA AUTONOMII DECYZYJNEJ W KONTEKŚCIE MYŚLI I DZIAŁANIA STRATEGICZNEGO

Strategia, według wszelkich kryteriów wartości, jest nauką (dyscypliną naukową), a w sferze militarnej – specjalnością nauk wojskowych. Strategia jest również specyficznym sposobem myślenia – wyobrażeniem, ideą. Co do zasady, myślenie i działanie powinny stanowić jedność. Każde racjonalne działanie człowieka wymaga bowiem zdroworozsądkowego myślenia. Jednak często realizując twórczą wizję, dokonujemy weryfikacji pierwotnej koncepcji. Immanentną cechą współczesnych strategii jest koncentrowanie uwagi na czynnikach kierujących wiedzą – władzy różnych poziomów i szczebli zarządzania w państwie. Co prowadzi do realizowania celów strategicznych (idei, koncepcji). Zdaniem M. Faucaulta:

³⁶ A. Danek, *Racja stanu jako suwerenność państwa in actu*, <http://geopolityka.net/adam-danek-racja-stanu-jako-suwerennosc-panstwa-in-actu/> [dostęp: 17.01.2018].

³⁷ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo...*, *op. cit.*, s. 33

³⁸ J. Gierszewski, *Organizacja systemu...*, *op. cit.*, s. 69.

³⁹ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo...*, *op. cit.*, s. 33.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 32–34.

„metody władzy i wiedzy kierują procesami życia, przystępują do ich kontrolowania i modyfikowania”⁴¹.

Zgodnie z przytoczoną teorią:

„procesy zogniskowane na takiej metodzie czynią z nas przedmiot nieograniczonych eksperymentów, których celem strategicznym jest nadzór i kontrola”

zagrożeń, tym samym i społeczeństwa. Takim właśnie procesem jest każda strategia. Jej skuteczność (jakość) jest bowiem efektem umiejętności balansowania każdego stratega, między nauką i biznesem a godnością człowieka⁴². Przy czym godność należy łączyć z tym wszystkim, co będzie dotyczyło bezpieczeństwa przyszłości w odniesieniu do egzystencji człowieka. Zatem obszaru jego autonomii, prawa do rozwoju (a nie tylko bytu) oraz środowisk, w których jest aktywny (dom, szkoła, praca, wspólnota lokalna, region, państwo czy wspólnota ponadpaństwowa)⁴³.

Z natury swej autonomia decyzyjna przypisana jest każdej istocie ludzkiej. Formalnie to człowiek posiada kompetencje decyzyjne działając w imieniu własnym, jak i w imieniu innych podmiotów, które reprezentuje. W organizacji państwa sytuacje decyzyjne wiążą się z procesem zarządzania/kierowania. Pierwotnie za realizację tego procesu odpowiedzialne jest państwo, które może ją przekazać na niższe szczeble. Dzieje się tak dlatego, że w strukturach formalnych autonomia decyzyjna ma układ hierarchiczny, gdzie występuje kilka poziomów decyzyjnych związanych granicami prawa. Istota zarządzania przejawia się w tym, że każda z podległych struktur wymaga pewnej systematyki w działaniu, by zamierzone cele osiągać sprawnie i skutecznie. Obejmuje ona planowanie, organizowanie, przewodzenie i racjonalizowanie, które podlegają pewnym ograniczeniom w postaci: dostępnych zasobów ludzkich, finansowych, rzeczowych, informacyjnych⁴⁴.

Planowanie perspektywne wymaga strategicznego myślenia krytycznego, kreatywnego, systemowego. Istotą planowania w każdej strukturze będzie zawsze wytyczenie jej celów, dobór właściwych narzędzi, określenie skutecznych technik, koncepcji oraz wskazanie cyklu ich realizacji⁴⁵. W planowaniu

⁴¹ M. Gałuszka, *Medykalizacja w kulturze strachu*, file:///C:/Users/uzytkownik/Downloads/03_Galuszka.pdf, s. 70 [dostęp: 27.12.2017].

⁴² A.E. Wasilewska, *Kapitalizm i medycyna jako modyfikatory współczesnej egzystencji*, (złożono do recenzji w WSPiA, Kwartalnik „Administracja”, Rzeszów 2018), s. 6.

⁴³ M. Kozub, *Strategiczne myślenie o bezpieczeństwie przyszłości*, Zeszyty Naukowe AON 2014, nr 4(97), s. 106, file:///C:/Users/uzytkownik/Downloads/Kozub.pdf [dostęp: 17.01.2018].

⁴⁴ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 6 (tł. M. Rusiński).

⁴⁵ *Ibidem*, s. 4.

uczestniczą upoważnione podmioty, w tym liderzy, managerzy, planiści, realizatorzy, racjonalizatorzy korzystający z postępu i dorobku nauki: m.in. prawa, ekonomii, socjologii, medycyny, psychologii, pedagogiki, informatyki.

W największym uproszczeniu, organizowanie to nic innego, jak logiczne, zdroworozsądkowe grupowanie działań i zasobów⁴⁶. Na tym etapie strateg ma zmierzyć się z problemem, musi zgłębić jego strukturę i przyczyny oraz dokonać najbardziej optymalnego wyboru⁴⁷. Natomiast przewodzenie to procesy myślenia strategicznego wzmacniające współdziałanie i współpracę z otoczeniem struktury, jak i wewnątrz podległych jednostek. Uaktywnienie przewodzenia następuje:

„wtedy, gdy zostaną podjęte konkretne działania, które przyniosą zamierzone rezultaty”⁴⁸.

Racjonalizowanie to strategiczne myślenie zorientowane na identyfikowanie porażek, istotnych rozbieżności między jakością planowania a jakością realizacji. Powinno się przy tym pamiętać, że realizacja, wdrażanie, praktyka realizacyjna (np. w postaci świadczeń i usług) wymaga monitoringu (systematyczna i metodyczna obserwacja) i ewaluacji (systematyczna i metodyczna ocena), gdyż „konstruowanie skończonych obrazów bezpieczeństwa przyszłości” jest niemożliwe, zmienne i nieprzewidywalne⁴⁹. Dlatego też dokonuje się etapowej oceny skuteczności i sprawności rozwiązań, stopnia realizacji celów i skalę zaangażowania zasobów, by usprawnić możliwość wprowadzenia stosownych korekt⁵⁰.

Przyjmując za podstawę definiowania pojęcia strategii pogląd ekonomisty A.D. Chandlera, który zakłada, że strategia jest procesem tworzenia i realizacji długookresowego planu, odpowiadającego generalnym kierunkom (trendom) działania i uwzględniającym alokację zasobów, jakie są niezbędne do realizacji przyjętych celów⁵¹, podkreśla się efekt synergii między teorią i upracticznianiem polityki oraz myśleniem i działaniem strategicznym. Efekt synergii zakłada, że wspólne działanie wszystkich części jest znacznie skuteczniejsze, niż suma efektu ich pojedynczego działania⁵².

W kontekście bezpieczeństwa społecznego każda polityka, jak i każda strategia, będzie okresową „koncepcją jednoczesnego myślenia i działania

⁴⁶ *Ibidem*, s. 10.

⁴⁷ M. Kozub, *Strategiczne...*, *op. cit.*, s. 108.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 108.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ R. Szarfenberg, *Teoria i praktyka...*, s. 32.

⁵¹ *Strategia*, Encyklopedia zarządzania, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Strategia> [dostęp: 18.01.2018].

⁵² M. Kozub, *Strategiczne...*, *op. cit.*, s. 110.

w osiągnięciu zakładanej wizji” w obszarze bezpieczeństwa państwa i jego przyszłości. Powyższa koncepcja jest identyfikowana jako jedność celów wyróżnionych ze względu na aspekt społeczny, co do ich charakteru, zakresu i wymiaru czasowego realizacji zadeklarowanych zamiarów politycznych⁵³.

Przyjęte tło pozwala na formułowanie założenia, że opracować politykę społeczną (dziedzinową/kierunkową) oznacza opracować strategię systemową/kierunkową na bazie spójnych wartości i zgodności oczekiwanych rezultatów. To znaczy dokonać wyboru, w której dziedzinie działalności państwo, poprzez system bezpieczeństwa społecznego, chce być gwarantem:

„całościowej kondycji fizycznej, psychicznej, duchowej, intuicyjnej podmiotu. Stąd wywodzi się poczucie bezpieczeństwa jako subiektywny odbiór konfiguracji warunków życia jednostki, uznanej przez nią w kategorii pewności trwania (bezpieczeństwa) bądź zagrożenia”⁵⁴.

5. CZYNNIKI UZASADNIAJĄCE TWORZENIE ZINTEGROWANYCH STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA

Nie budzi żadnych wątpliwości fakt, że ważną rolę w każdym z planistycznych opracowań strategicznych odgrywa misja, dla której określony element strukturalny układu – państwa (system, podsystem, sektor) został powołany. Z jednej strony, konkretyzuje pewne cenne dla *humanitas* wartości, które dana struktura wnosi do społeczeństwa i jego otoczenia, np. życie, zdrowie, praca, moralność, sprawiedliwość, równość, dobra materialne. Co w pełni uzasadnia wsparcie państwa oraz podstawę tworzenia strategii bezpieczeństwa dla tego obszaru (tj. danej kategorii bezpieczeństwa, która jest integralną częścią strategii bezpieczeństwa narodowego)⁵⁵. Z drugiej strony, obszary wspierane uzyskują korzystniejszą pozycję, co przyciąga uwagę kapitału, rynku, handlu, zasobów ludzkich zorientowanych na transfer własnych korzyści (niekoniecznie spójnych). Co czyni je atrakcyjnym przedmiotem badań i ekspertyz w wymiarach: instytucjonalnym, normatywnym oraz funk-

⁵³ *Ibidem*, s. 103.

⁵⁴ K. Drabik, *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne w perspektywie filozoficznej*, [w:] K. Drabik (red.), *Natura bezpieczeństwa w perspektywie personalnej i strukturalnej*, AON, Warszawa 2013, s. 38–39.

⁵⁵ Zob. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r.*, tekst dostępny na stronie Biura Bezpieczeństwa Narodowego <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/akty-prawne-i-dokumenty-1/5973,Akty-prawne-i-dokumenty-strategiczne.html>, stan na 22.01.2018 r.

cjonalnym⁵⁶. Tym samym scedowana zostaje na te obszary misja zarządzania strategicznego bezpieczeństwem, która pozostaje zintegrowana z celami głównymi polityki państwa (m.in. zapewnienie suwerenności państwowej, stały wzrost gospodarczy, postęp społeczno-ekonomiczny, realizacja zasad sprawiedliwości, równości, wolności i praw człowieka, stymulowanie zrównoważonego rozwoju).

Niewątpliwie istotnym walorem tych celów jest to, że: po pierwsze, jako że odzwierciedlają wspólne wartości – dobra, racji stanu – „muszą być zoperacjonalizowane do formy mierzalnej” w kategoriach jakościowych (np. wspomniane wyżej stymulanty i destymulanty w perspektywie bezpieczeństwa społecznego)⁵⁷. Po drugie, są punktem odniesienia dla formułowania celów realizacyjnych (in. szczegółowych, in. podrzędnych) ocenianych w kategoriach ilościowych (np. wskaźnik, procent, statystyka, skala). Po trzecie, wiążą cele realizacyjne, środki i zasoby własne z komponentami otoczenia (np. potrzeby, infrastruktura, lokalizm, kultura). Wymaga to uwzględnienia dynamiki procesów indywidualnych i procesów społecznych w konstruowaniu wizji rozwoju i ochrony egzystencjonalnych podstaw życia, w ramach polityk sektorowych/dziedzinowych. Po czwarte, nadają kierunek, rodzaj i zakres powiązań z otoczeniem zewnętrznym każdej struktury. Po piąte, generują produktywność w postaci niezbędnych: nakładów (zasoby rzeczowe, ludzkie, finansowe, informacyjne pobierane z otoczenia); procesów (techniczne i kierownicze, które przetwarzają nakłady w wyniki); rezultatów (dóbr w formie produktu, usługi o charakterze materialnym, jak i niematerialnym, oceny ryzyka – zyski i straty, budowy sieci informacyjnych, zachowania personalne). Uwzględniając spojrzenie systemowe, trzeba dodać, że konsekwencją tak rozumianej produktywności jest sprzężenie zwrotne – jako określona reakcja otoczenia na wyniki systemu, a w rezultacie na politykę państwa. Po szóste, krystalizują prospektywną hierarchię celów w sposób następujący: misja (funkcje i zadania struktury w organizacji państwa); cele strategiczne (ustalone przez najwyższy szczebel zarządzania/kierowania); cele taktyczne in. średnio i krótkookresowe etapy (określają fazy realizacji, stosunek kosztów do osiągnięć, moment wsparcia ze strony nauki, techniki, rozwiązań infrastrukturalnych, rozpoznawanie i stadium ewentualnych porażek); cele szczegółowe średnio i krótkookresowe (formułowane dla komórek funkcjonalnych niższego szczebla, np. wydziału, gminy, powiatu, okręgu, rejonu); cele bezpośrednie

⁵⁶ K. Wojtaszczyk, *Istota i dylematy bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1, s. 14 i n.

⁵⁷ Por. R. Szarfenberg, *Teoria i praktyka...*, *op. cit.*, s. 16.

krótkoterminowe (kształtowane z udziałem społeczeństwa obywatelskiego, tzw. uspołecznienie i demokratyzacja obywatelskiej polityki społecznej, ukierunkowane na lepszą efektywność i racjonalność realizowanych zadań na szczeblu lokalnym i regionalnym)⁵⁸. Po siódme, cele nadrzędne w polityce państwa zawsze wymuszają kooptację pomiędzy różnymi strukturami. Tu sposób współdziałania staje się wyróżnikiem strategii, a efektywność celów jest uwarunkowana całością powiązań, czyli „kontekstem współzależności wobec stron trzecich”⁵⁹. Powstały obszar współdziałania jest granicą strategii wykonawczych (kończy się zakres zintegrowanego zadania, operacji, obowiązku), co wiąże się z końcem finansowania i odpowiedzialności decyzyjnej podmiotu wiodącego. Należy zauważyć, że nie jest to wnioskowanie zamknięte i może prowadzić do dalszej refleksji.

W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na koncepcję ilościowego i behawioralnego zarządzania strategicznego, jako podstawę opracowania zarządzania strategicznego bezpieczeństwem w elastycznym otoczeniu. Głównie dlatego, że w kręgu jej rozważań znajduje się teoria organizacji zarządzania, rola organów zarządzających, struktur wykonawczych i wspierających, zachowania personalne, otoczenie organizacji (systemu) oraz informacyjno-decyzyjne aspekty wypracowywania strategii i budowania sieci współpracy dla realizowania celów w pewnej perspektywie czasowej⁶⁰. Co istotne, w budowaniu sieci współpracy wykorzystuje się biopolitykę, aby zwrócić uwagę na człowieka i jego dobro (tzw. ludzki wymiar bezpieczeństwa). Niestety, w większości z pobudek ekonomicznych, w mniejszości – humanitarnych.

W okresie późnej nowoczesności, z jednej strony, stajemy się przedmiotem receptury na godne, zdrowe i dostatnie życie, co samo w sobie nie jest złe. Z drugiej zaś, jesteśmy narzędziem realizacji zamierzonych celów dominujących grup władzy i interesów. A głównie jesteśmy konsumującymi wszechstronność oraz bezwarunkowość władczych rozwiązań⁶¹. To wymusza dopasowanie cyklu życia człowieka do rzeczywistych potrzeb oraz tych dają-

⁵⁸ M. Grewiński, *Transformacja polityki społecznej w Polsce na tle europeizacji rozwiązań socjalnych*, yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1...pan.../PPS2019-201220Grewiński.pdf s. 36 [dostęp: 22.01.2018].

⁵⁹ W. Czakon, *Sieci w zarządzaniu strategicznym*, Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 26.

⁶⁰ A. Zakrzewska-Bielawska, *Ewolucja szkół strategii: przegląd głównych podejść i koncepcji*, [w:] R. Krupski (red.), *Zarządzanie strategiczne. Rozwój koncepcji i metod*, Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, t. 27, Wałbrzych 2014, s. 12–14.

⁶¹ A.E. Wasilewska, *Kapitalizm i medycyna...*, *op. cit.*, s. 12.

cych się przewidzieć w przyszłości. Dlatego coraz częściej programowanie polityki społecznej obejmuje tworzenie długofalowych strategii społecznych. Które z kolei są operacjonalizowane poprzez działania, programy i projekty⁶² uwzględniające (realne lub potencjalne) zagadnienia militarne, polityczne, ekologii, ekonomii, demografii czy kwestie socjalne. Głównie dla przetrwania, zdrowia i rozwoju jednostek⁶³. Nie można ich jednak w żaden sposób traktować jako alternatywy dla koncepcji bezpieczeństwa narodowego. Zarówno strategie tworzone dla poszczególnych kategorii bezpieczeństwa, które jest „wartością szczególną, gdyż wszystko przenika, łączy i warunkuje”, jak i zarządzanie przez projekty, z pominięciem działalności operacyjnej, wzajemnie się uzupełniają. Ich uzasadnieniem jest bowiem ograniczenie do minimum przeżyć negatywnych jednostki, wynikających z jej uczestnictwa w życiu społecznym, które przejawiają się w postaci lęku lub strachu. Zatem negatywnej reakcji na różne postaci i formy zagrożenia⁶⁴ zintegrowanej treści praw człowieka. Będą to wartości, które przysługują jednostce ze względu na jej godność, ujęte w trzech generacjach i ugruntowane w zachowaniach moralnych:

1. Prawa pierwszej generacji (in. prawa klasyczne) zakotwiczone w wolności. To zasada, która umożliwia działania autonomiczne, motywowane wewnątrznie, zindywidualizowane, o charakterze personalistycznym. Legitymizuje prawo świadomego, swobodnego wyboru, który jest fundamentem zewnętrznej jakości życia i staje się podstawą budowania wiedzy o sobie. Podkreślić trzeba, że wspólnotowy wymiar ludzkiego życia wiąże się z nieustannym definiowaniem i doświadczaniem granicy ludzkiej wolności w kontaktach interpersonalnych i grupowych. Granicą tą jest zawsze wolność i godność osoby drugiej⁶⁵;
2. Prawa drugiej generacji (in. prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne) zakotwiczone w zasadzie równości. Są odpowiedzią na brak zabezpieczeń socjalnych, niemożność czynnego udziału w tworzeniu dóbr gospodarczych i partycypowania w korzystaniu z nich na skutek łamania nadrzędnych praw społecznych, prawa do pracy i sprawiedliwej płacy. W dzisiejszym ustroju społeczno-gospodarczym, gdzie uznaje się priorytet kapitału przed człowiekiem, praca jest elementarną potrzebą człowieka. Wartością wielowymiarową (a nie wyłącznie gospodarczą), fundamentalną dla kształ-

⁶² M. Grewiński, *Transformacja polityki...*, op. cit., s. 35.

⁶³ A. Czubaj, *Miejsce jednostki we współczesnym pojmowaniu bezpieczeństwa*, s. 66, http://www.desecuritate.uph.edu.pl/images/De_Securitate_nr_12_2016_6_Czubaj.pdf [dostęp: 23.01.2018].

⁶⁴ *Ibidem*, s. 65–66.

⁶⁵ M.A. Krapiec, *Człowiek, prawo i naród*, FLSFCh, Lublin 2002, s. 146.

towania treści norm prawnych w wielu dziedzinach życia społecznego, politycznego i gospodarczego, np. prawo do wolności wyboru miejsca pracy, wyboru pracy zgodnej z uzdolnieniami i umiejętnościami, prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, prawo inicjatywy gospodarczej opartej na własności prywatnej, prawo do używania dóbr, prawo do szeroko rozumianego rozwoju społecznego. Stąd wniosek, że społeczne prawa człowieka nie są ograniczane do instytucji pomocy socjalnej państwa, która jest zawsze warunkowa. Co oznacza, że jest ona realizowana wobec osób uprawnionych, wyłącznie po zaistnieniu trudności obwarowanych reżimem regulacji prawnych (np. legitymizacja niepełnosprawności, uprawnienia do zasiłku socjalnego, uprawnień emerytalnych). Za takim ujęciem przemawia i to, że podmiotami uprawnionymi do realizacji praw społecznych są nie tylko instytucje państwowe, ale też bezpośredni beneficjenci: człowiek, związki zawodowe czy organizacje społeczne. Należy zaznaczyć, że z treści tych praw wynikają też i obowiązki (np. aktywizacja, produktywność)⁶⁶.

3. Prawa trzeciej generacji (in. prawo uczestniczenia w zrównoważonym rozwoju) oparte głównie na moralnych fundamentach zasady solidarności. Jest ona wsparciem normatywnego wymiaru prawa do rozwoju, prawa do pokoju, prawa do zdrowego środowiska, prawa do wspólnego dziedzictwa kulturowego. Są to prawa, które konkretyzują potrzeby człowieka i równocześnie włączają do swej treści zasady wolności i równości. Tym samym wiążą treści praw w integralną całość – obszar szeroko rozumianego bezpieczeństwa⁶⁷. Chociażby dlatego, że wymagają nieustannej i solidarnej obrony, ochrony i wsparcia w różnych stanach funkcjonowania państwa.

Mając na uwadze powyższe czynniki, trzeba zauważyć, że nie może istnieć uniwersalna strategia bezpieczeństwa społecznego. Zwłaszcza taka, która swym zasięgiem oddziaływania realizowałaby zasadność reagowania instytucji bezpieczeństwa oraz systemu prawnego na zagrożenia godzące we wszystkie aspekty życia człowieka.

Nie ulega wątpliwości, że obecne otoczenie człowieka wykazuje się dużą dynamiką zmian. Dlatego też opracowanie celów strategicznych musi przewidywać elastyczne rozwiązania, gdzie istotną funkcję pełnią ilościowe, jak i jakościowe aspekty związane z ładem i bezpieczeństwem społecznym. Doceńnione bowiem zostaną te strategie dziedzinowe/kierunkowe, które bezpośred-

⁶⁶ A.E. Wasilewska, *Współczesne treści praw człowieka w perspektywie jego potrzeb* (art. zgłoszony do druku w WSPiA, Kwartalnik „Administracja”, Rzeszów 2018, s. 11–12).

⁶⁷ *Ibidem*, s. 13.

nio lub pośrednio będą kształtować dobrostan obywateli. Zatem takie, gdzie plany warunków życia, wzrost zatrudnienia, przyrost produktywności, ale i inne informacje, jak chociażby rozwiązania dookreślające czynniki i źródła motywacji obywatela do pożądaných zachowań (np. 500+, mieszkanie+, ulgi podatkowe) będą zorientowane na poprawę jakości życia i bezpieczeństwo rozwoju.

Reasumując, istotą strategii zintegrowanych jest to, że tworzone są dla ochrony wspólnych wartości przez upoważnionych strategów. Jako elementy składowe całości mogą mieć odmienny zakres, a więc mogą obejmować zasięgiem cały układ – państwo narodowe, dotyczyć poszczególnych systemów, podsystemów, bądź poszczególnych ich funkcji. Każda z nich osobno pokonuje inną drogę, ale cel jest ten sam – bezpieczeństwo narodu – suwerena.

PODSUMOWANIE

Można powiedzieć, że wspólnotę obywatelską jednoczą wspólne wartości. Najczęściej ukryte pod pojęciem – dobro wspólne, racja stanu – ujmowane są w kategorii nadrzędnych wytycznych dla misji państwa. Na ich podstawie kształtuje się główne cele i metody, „zawierające w swej warstwie merytorycznej społeczne posłannictwo”⁶⁸ suwerena. Polityka to już teoretyczna wizja przyszłej praktyki rzeczywistości. Łączy w pewną koncepcję prospektywne myślenie, metody i środki, wskazuje narzędzia, uwzględnia zasoby, ocenia ryzyka. Strategia to zespolenie polityki z myślą (kreowany proces wyobraźni oparty na wiedzy, informacji, doświadczeniu)⁶⁹ i działaniem systemowym w pewnej perspektywie czasu (efekt synergii). Co oznacza długofalowe zoperacjonalizowanie hierarchii celów poprzez działania, programy i projekty. W takim ujęciu strategia sama w sobie jest narzędziem.

Ujawnia się więc wzajemna korelacja tych pojęć. Co rzutuje na wzajemne powiązania między różnymi dziedzinami w systemie bezpieczeństwa państwa. Ujednolicenie wartości, celów i perspektyw rozwoju w prospektywnym planowaniu społecznym, gospodarczym i przestrzennym, determinuje zintegrowanie bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa, które stanowi alternatywę wobec skutków (po)nowoczesności i jest swoistym *remedium* dla naszego przetrwania. W konsekwencji można stwierdzić, że podstawową racją istnie-

⁶⁸ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria..., op. cit.*, s. 33.

⁶⁹ M. Kozub, *Strategiczne myślenie..., op. cit.*, s. 101.

nia *imperium* jest bezpieczna realizacja dobra wspólnego, w różnych stanach funkcjonowania państwa.

Mając na uwadze to, że władza publiczna jest dysponentem różnorodnych narzędzi: od sprawowania totalnej kontroli nad wyborami wolnych obywateli (nakaz, zakaz, dozwoleństwo), przez różne oferty subsydiowania celów społecznych lub gospodarczych w obszarze zadań publicznych, aż po bezpośrednie organizowanie łańcucha dostaw dóbr, świadczeń i usług publicznych⁷⁰, to należy zauważyć, że staje się ona promotorem słuszności własnego postępowania. W praktyce oznacza to, że już na etapie planowania wolność woli potencjalnego beneficjenta zostaje ograniczana lub stymulowana wizją (pewną koncepcją dobra), która nie pochodzi bezpośrednio od niego. Dlatego przekonanie obywateli, że kształt i treść oferowanych rozwiązań odpowiada oczekiwaniom społecznym, bo ma istotny wpływ na ich podmiotowość, jakość życia, bezpieczeństwo i ład społeczny, pozwala władzy kierować zachowaniami obywateli. Zatem:

„diagnoza ewaluacyjnych procesów i wypracowanie racjonalnych scenariuszy przyszłości dzisiaj jest warunkiem sukcesu jutra!), lecz i planami (prognozami) na przyszłość”⁷¹ władzy publicznej.

BIBLIOGRAFIA

- Bartalanffy L., *Ogólna teoria systemów. Podstawy, rozwój, zastosowanie*, PWN, Warszawa 1984.
- Czakon W., *Sieci w zarządzaniu strategicznym*, Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
- Drabik K., *Bezpieczeństwo personalne i strukturalne w perspektywie filozoficznej*, [w:] K. Drabik (red.), *Natura bezpieczeństwa w perspektywie personalnej i strukturalnej*, AON, Warszawa 2013.
- Gierszewski J., *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Difin, Warszawa 2013.
- Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004 (tł. M. Rusiński).
- Kitler W., *Bezpieczeństwo Narodowe. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2011.

⁷⁰ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo. Teoria...*, *op. cit.*, s. 7–9.

⁷¹ M. Kozub, *Strategiczne myślenie...*, *op. cit.*, s. 103.

- Kołodziejczyk K., *Bezpieczeństwo. Kontekst personalno-aksjologiczny*, Zeszyty Naukowe WOSWL 2009, Nr 1.
- Konieczny J., *Bezpieczeństwo zdrowia publicznego w zagrożeniach środowiskowych*, Wydawnictwo UAM, Poznań 2016.
- Krapiec M.A., *Człowiek, prawo i naród*, FLSFCh, Lublin 2002.
- Pokruszyński W., *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, Wyższa Szkoła Gospodarki, Józefów 2012.
- Światała R., *Ryzyka ekonomiczne rynku ochrony zdrowia*, [w:] T. Cholecki (red.), *Bezpieczeństwo zdrowotne w kontekście europeizacji zjawisk społecznych*, Poznań 2013.
- Wasilewska A.E., *Kapitalizm i medycyna jako modyfikatory współczesnej egzystencji* (złożono do recenzji w WSPiA, Kwartalnik „Administracja”, Rzeszów 2018).
- Wasilewska A.E., *Paternalizm uzasadniony w medycynie współczesnej*, [w:] K. Pujer (red.), *Problemy nauk medycznych i nauk o zdrowiu*, t. 1, Exante, Wrocław 2017.
- Wasilewska A.E., *Spoleczne komponenty zdrowia publicznego na tle uwarunkowań pomocy społecznej*, [w:] K. Pujer (red.), *Problemy nauk medycznych i nauk o zdrowiu*, t. 3, Exante, Wrocław 2017.
- Wasilewska A.E., *Współczesne treści praw człowieka w perspektywie jego potrzeb* (art. zgłoszony do druku w WSPiA, Kwartalnik „Administracja”, Rzeszów 2018).
- Wojtaszczyk K., *Istota i dylematy bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1.
- Woźniak-Cholecka J., *Ryzyka wewnątrzpaństwowe w kontekście integracji europejskiej*, [w:] T. Cholecki (red.), *Bezpieczeństwo zdrowotne w kontekście europeizacji zjawisk społecznych*, Poznań 2013.
- Zakrzewska-Bielawska A., *Ewolucja szkół strategii: przegląd głównych podejść i koncepcji*, [w:] R. Krupski (red.), *Zarządzanie strategiczne. Rozwój koncepcji i metod*, Prace Naukowe Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, t. 27, Wałbrzych 2014.
- Żukrowska K., *Pojęcie bezpieczeństwa i jego ewolucja*, [w:] K. Żukrowska, M. Grącik (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006.

Netografia

- Bezpieczeństwo społeczne w Polsce*, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/797-bezpieczenstwo-spoeczne-w-polsce> [dostęp: 14.01.2018].
- Czubaj A., *Miejsce jednostki we współczesnym świecie*, s. 66 [dostęp: 14.01.2018].

- http://www.desecuritate.uph.edu.pl/images/De_Securitate_nr_12_2016_6_Czubaj.pdf
- Danek A., *Racja stanu jako suwerenność państwa in actu*, <http://geopolityka.net/adam-danek-racja-stanu-jako-suwerennosc-panstwa-in-actu/> [dostęp: 17.01.2018].
- Dobrostan subiektywny*, http://www.pvg.olsztyn.pl/o/Dobrostan_subiektywny.html [dostęp: 14.01.2018].
- Gałuszka M., *Medykalizacja w kulturze strachu*, file:///C:/Users/uzytkownik/Downloads/03_Galuszka.pdf, s. 70 [dostęp: 27.12.2017].
- Grewiński M., *Transformacja polityki społecznej w Polsce na tle europeizacji rozwiązań socjalnych*, [yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1...pan.../PPS2019-201220Grewiski.pdf](http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.pan.../PPS2019-201220Grewiski.pdf), s. 36 [dostęp: 22.01.2018].
- Kierowanie bezpieczeństwem narodowym*, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/system-bezpieczenstwa-n/kierowanie-bezpieczenst/5975,Kierowanie-bezpieczenst> [dostęp: 14.01.2018].
- Koziej S., *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy)*, Warszawa/Ursynów 2010, koziej.pl/wp-, s. 2 [dostęp: 25.01.2018].
- Kozub M., *Strategiczne myślenie o bezpieczeństwie przyszłości*, Zeszyty Naukowe AON 2014, nr 4(97), s. 106, file:///C:/Users/uzytkownik/Downloads/Kozub.pdf [dostęp: 17.01.2018].
- Okrasa W., Wolan M., *Nierówności przestrzenne rozwoju lokalnego*, s. 119 [dostęp: 14.01.2018]. http://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/2609/1/08_Wlodzimierz%20OKRASA.pdf.
- Pomoc społeczna*, <https://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoieczna/> [dostęp: 05.01.2018].
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r.*, tekst dostępny na stronie Biura Bezpieczeństwa Narodowego <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/akty-prawne-i-dokumenty-1/5973,Akty-prawne-i-dokumenty-strategiczne.html>, stan na 22.01.2018 r.
- Szarfenberg R., *Teoria i praktyka polityki społecznej*, s. 6, <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/tipps.pdf> [dostęp: 12.01.2018].
- Strategia*, Encyklopedia zarządzania, <https://mfiles.pl/pl/index.php/Strategia> [dostęp: 18.01.2018].
- Uspołecznienie*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_xxiii/encykliki/ma ter_magistra_15051961.html [dostęp: 15.01.2018].
- Wandelfels B., *Świat życia niegdyś i dziś*, „Kultura i Wartości” 2016, Nr 20, s. 8, <https://journals.umcs.pl/kw/article/viewFile/5264/3679> [dostęp: 08.01.2018].

STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO JAKO REMEDIUM DLA PRZETRWANIA

Streszczenie

W artykule wykazano, że w kontekście bezpieczeństwa społecznego każda polityka, jak i każda strategia, będzie okresową koncepcją jednoczesnego myślenia i działania w osiągnięciu zakładanej wizji w obszarze bezpieczeństwa państwa i jego przyszłości. Powyższa koncepcja jest identyfikowana jako jedność celów wyróżnionych ze względu na aspekt społeczny, co do ich charakteru, zakresu i wymiaru czasowego realizacji zadeklarowanych zamiarów politycznych. Wykazano, że taki kierunek działań może być uzasadniony przymusem wsparcia, obrony, ochrony bezpiecznej realizacji dobra wspólnego. A także może być oceniany jako *remedium* dla naszego przetrwania.

Słowa kluczowe: *imperium*, system, autonomia, polityka, strategia, bezpieczeństwo, rozwój

SOCIAL SECURITY STRATEGY AS A REMEDY USED FOR SURVIVAL

Summary

The article shows that in the context of social security, every policy as well as every strategy will be a periodic concept of simultaneous thinking and acting in the field of achieving the assumed vision in the area of state security and its future. The above concept is identified as a unity of goals distinguished due to their social aspect, nature, scope and timespan of the implementation of the declared political intentions. It has been shown that such a course of action may be justified by the coercion of support, defence and protection of safe implementation of the common good. And it can also be evaluated as a remedy used for our survival.

Key words: empire, system, autonomy, policy, strategy, security, development

СТРАТЕГИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КАК *REMEDIUM* [СРЕДСТВО] ВЫЖИВАНИЯ

Резюме

В статье содержится утверждение, что в контексте общественной безопасности каждая политика, а также каждая стратегия будут представлять собой периодическую концепцию одновременности мышления и действия по достижению предполагаемого видения в сфере государственной безопасности и ее будущего. Вышеупомянутая концепция интерпретируется в контексте единства целей, определенных с учетом социального аспекта, а также их характера, масштабов и временного измерения реализации заявленных политических целей и намерений. Указывается на то, что такое направление деятельности может быть обусловлено необходимостью поддержки и защиты безопасной реализации общего блага. Кроме того, оно может быть оценено как *remedium* [средство, инструмент] нашего выживания.

Ключевые слова: *империя*, система, автономия, политика, стратегия, безопасность, развитие.

Цytuj jako:

Wasilewska A.E., *Strategia bezpieczeństwa społecznego jako remedium dla przetrwania*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2018 nr 2(61), s. 153–176. DOI: 10.26399/meip.2(61).2018.21/a.e.wasilewska

Cite as:

Wasilewska, A.E. (2018) ‘Strategia bezpieczeństwa społecznego jako *remedium* dla przetrwania’ [‘Social security strategy as a remedy used for survival’]. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 2(61), 153–176. DOI:10.26399/meip.2(61).2018.21/a.e.wasilewska